

Vijeće
Europske unije

Bruxelles, 9. studenoga 2023.
(OR. en)

15180/23

ELARG 78
COWEB 136

POP RATNA BILJEŠKA

Od:	Glavna tajnica Europske komisije, potpisala direktorica Martine DEPREZ
Datum primitka:	9. studenoga 2023.
Za:	Thérèse BLANCHET, glavna tajnica Vijeća Europske unije
Br. dok. Kom.:	COM(2023) 691 final
Predmet:	KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA Novi plan rasta za zapadni Balkan

Za delegacije se u prilogu nalazi dokument COM(2023) 691 final.

Priloženo: COM(2023) 691 final

Bruxelles, 8.11.2023.
COM(2023) 691 final

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU,
EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA**

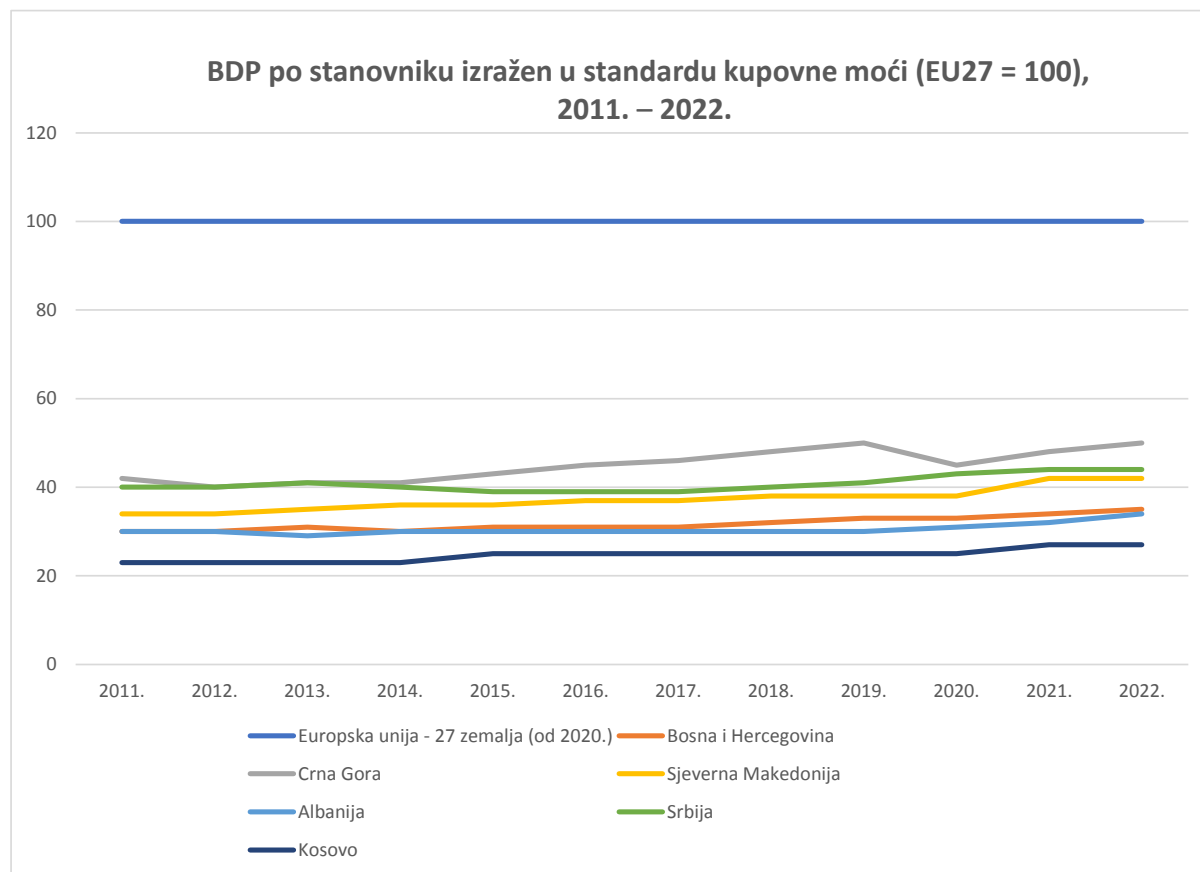
Novi plan rasta za zapadni Balkan

UVOD

Europska komisija vjeruje da je proširenje i dalje najvažnija politika Europske unije, a posebno smatra da je punopravno članstvo zapadnog Balkana u EU-u u političkom, sigurnosnom i gospodarskom interesu Unije.

Ruska agresija na Ukrajinu još jednom je pokazala da je potrebno ciljano geostrateško ulaganje u stabilnu, snažnu i ujedinjenu Europu. Taj rat znatno je utjecao na naše partnere sa zapadnog Balkana jer im je dodatno opteretio gospodarstva i društva te ugrozio njihovu stabilnost. Stoga je nedvojbeno da se oni moraju približiti EU-a i da se njihov proces pristupanja treba ubrzati provedbom reformi povezanih s EU-om. Većina građana zemalja zapadnog Balkana podržava pridruživanje svoje zemlje EU-u¹. U tom pogledu novi plan rasta za zapadni Balkan omogućit će da se javnost bolje informira o potpori koju EU pruža regiji, čime će se poboljšati dijalog s lokalnim stanovništvom.

Da bi se zemlje zapadnog Balkana približile članstvu u EU-u, moraju postići gospodarsku konvergenciju. Aktualna razina i brzina konvergencije između partnera sa zapadnog Balkana i EU-a nisu zadovoljavajuće², ni u pogledu provedbe reformi ni socioekonomske konvergencije, a to koči njihov napredak u pristupanju EU-u. Stoga je potrebno potaknuti i ubrzati pripremu zemalja zapadnog Balkana za članstvo u EU-u tako da im se omogući da i prije pristupanja iskoriste neke prednosti članstva, a posebno one koje građani tih zemalja mogu izravno osjetiti. Partnerima bi trebalo omogućiti da intenzivnije rade na reformama i povećaju ulaganja kako bi se ubrzao proces proširenja i rast njihovih gospodarstava.

* Ovim se nazivom ne dovode u pitanje stajališta o statusu te je on u skladu s RVSUN-om 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda o proglašenju neovisnosti Kosova.

¹ Standardno istraživanje Eurobarometra, br. 99, proljeće 2023.

² Eurostat i Svjetska banka.

Komisija stoga predlaže **novi plan rasta za zapadni Balkan**, koji se temelji na četiri stupa, a njegovi ciljevi su:

- 1) **jačanje gospodarske integracije s jedinstvenim tržištem Europske unije**, pod uvjetom da se zapadni Balkan uskladi s pravilima jedinstvenog tržišta i da se relevantni sektori i područja istodobno otvore svim susjedima, u skladu sa zajedničkim regionalnim tržištem;
- 2) **poticanje gospodarske integracije zemalja zapadnog Balkanu putem zajedničkog regionalnog tržišta**³, koje se temelji na pravilima i standardima EU-a, što bi moglo dovesti do rasta njihovih gospodarstava za 10 %⁴;
- 3) **ubrzavanje temeljnih reformi**, među ostalim u pogledu poglavlja o temeljnim pitanjima⁵, čime će se poduprijeti napredovanje zapadnog Balkana prema članstvu u EU-u i poboljšati održiv gospodarski rast, među ostalim tako što će se privući strana ulaganja i ojačati regionalna stabilnost;
- 4) **povećanje financijske potpore za reforme putem instrumenta za reforme i rast za zapadni Balkan**, novog instrumenta u okviru kojeg je dostupno 6 milijardi EUR bespovratne potpore i potpore u obliku zajmova, iz kojeg će se sredstva isplaćivati pod uvjetom da partneri sa zapadnog Balkana provedu temeljne reforme, a posebno određene socioekonomske reforme.⁶

Gospodarska konvergencija velika je prednost članstva u EU-u. Prijašnjih godina jasno se pokazalo da integracija s jedinstvenim tržištem EU-a u kombinaciji s kohezijskom politikom EU-a pozitivno utječe na BDP i razine dohotka zemlje. To zahtijeva ulaganja u modernizaciju gospodarstva i infrastrukturu, za što je potrebna dodatna financijska pomoć. Usto su temeljne reforme, uključujući one za jačanje vladavine prava i temeljnih prava, neophodne za iskorištavanje prednosti integracije i stvaranje povoljnog okruženja za privlačenje privatnih ulaganja, kao i za održiv gospodarski rast uz smanjivanje emisija. U modernom, dinamičnom i dekarboniziranom gospodarstvu s boljim mogućnostima zapošljavanja građani će imati manje povoda za iseljavanje.

Ovaj novi plan rasta temelji se na postojećoj metodologiji proširenja⁷ i sadrži paket mjera koje se nadopunjuju i uzajamno si povećavaju potencijalne koristi. Usto predviđa veće poticaje i iskorištavanje prednosti integracije prije pristupanja EU-u, čime se nastoje ubrzati pregovori o pristupanju. Naposljetku, kako bi se osigurali ravnopravni uvjeti za zemlje proširenja, u planu se zemljama zapadnog Balkana pružaju dodatne mogućnosti uz one koje već postoje u okviru aktualnih sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP-ovi). Krajnje je vrijeme da se proširenje ubrza, a rezultati provedbe plana rasta trebali bi biti vidljivi već sljedeće godine.

Ovim planom rasta ne dovode se u pitanje tekući procesi pristupanja ni posebni uvjeti utvrđeni u tom kontekstu, posebno oni koji se odnose na temeljna pitanja. Međutim, plan će potpomoći taj proces jer

³ Zajedničko regionalno tržište inicijativa je koju su čelnici šest zemalja zapadnog Balkana začeli na sastanku na vrhu u sklopu Berlinskog procesa u Sofiji 2020. Cilj je zajedničkog regionalnog tržišta i povezanog akcijskog plana u regiju uvesti četiri slobode kretanja (robe, usluga, kapitala i radnika).

⁴ Gomez Ortiz Maria Del Mar; Zarate Vasquez, Roman David; Taglioni, Daria. *The Economic Effects of Market Integration in the Western Balkans (English)*. Policy Research working paper; no. WPS 10491 Washington, D.C.: World Bank Group: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099544006202322289/IDU062c50b5106fe8046d1080530898bbe45d6fa>

⁵ U skladu s Komunikacijom „Unapređenje pristupnog procesa – Vjerodostojna perspektiva EU-a za zapadni Balkan” (COM(2020) 57) skupina poglavlja o temeljnim pitanjima uključuje: 23. poglavlje – pravosuđe i temeljna prava; 24. poglavlje – pravda, sloboda i sigurnost, gospodarski kriteriji, rad demokratskih institucija, reforma javne uprave; 5. poglavlje – javna nabava; 18. poglavlje – statistika i 32. poglavlje – financijska kontrola.

⁶ Komisija je u svojem prijedlogu revizije višegodišnjeg financijskog okvira za razdoblje 2021. – 2027. u sredini programskog razdoblja (COM(2023) 337 final) predložila dodatne 2 milijarde EUR za zapadni Balkan. Ukupno 4 milijarde EUR dodijelit će se u obliku povlaštenih zajmova.

⁷ COM(2020) 57 final.

će potaknuti zemlje da ubrzaju preuzimanje i provedbu pravne stečevine. Osim toga, u planu se posebna pozornost posvećuje integraciji u regiji zapadnog Balkana, što bi zemlje trebalo potaknuti da se usredotoče na svoju zajedničku budućnost u EU-u i riješe probleme na bilateralnoj razini, koji nažalost oduzimaju previše energije i koče napredak regije.

1) Jačanje gospodarske integracije s jedinstvenim tržištem Europske unije

Integracija s jedinstvenim tržištem EU-a glavni je pokretač gospodarskog rasta u svim zemljama koje su pristupile EU-u. Zemljama u procesu pristupanja uža povezanost s jedinstvenim tržištem EU-a donijela bi koristi koje bi izravno osjetili njihovi građani.

Jedna je od glavnih svrha plana rasta pružiti zapadnom Balkanu više mogućnosti za bolje povezivanje s jedinstvenim tržištem EU-a. Cilj je približiti gospodarstva jedinstvenom tržištu nakon što se postigne potrebna razina pripravnosti.

Komisija je u okviru ovog plana rasta utvrdila sedam početnih prioritetnih područja u kojima EU može zemljama zapadnog Balkana ponuditi dodatne mogućnosti za integraciju, koja bi bila iznimno korisna za gospodarstvo regije i omogućila ravnopravne uvjete među zemljama proširenja.

Nužan preduvjet za bolju integraciju s jedinstvenim tržištem je dovršetak rada na koji se šest partnera obvezalo u kontekstu zajedničkog regionalnog tržišta. Ponuda u okviru sedam prioritetnih područja temelji se na zaslugama i podliježe prethodnom usklađivanju s pravnom stečevinom EU-a u svakom pojedinom području, što uključuje uvođenje potrebne infrastrukture i operativnih institucija. Nijedan partner sa zapadnog Balkana ne smije blokirati pristup jedinstvenom tržištu EU-a za ostalih pet partnera.

Te prioritetne mjere mogu se provesti primjenom postojeće pravne osnove sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, ciljanim dopunskim sporazumima ili, po potrebi, izmjenom postojećih ugovora o prometnoj zajednici i ugovora o energetske zajednici.

Ponuda za zapadni Balkan⁸: Sedam prioritetnih mjera za integraciju u jedinstveno tržište EU-a

1. Slobodno kretanje robe:

- (i) *sporazumi o ocjenjivanju sukladnosti* radi otvaranja jedinstvenog tržišta za robu proizvedenu na zapadnom Balkanu nakon usklađivanja s relevantnom horizontalnom pravnom stečevinom EU-a o proizvodima;
- (ii) *sporazumi o boljoj carinskoj i poreznoj suradnji* kako bi se pojednostavnili carinski postupci i smanjilo vrijeme čekanja na granicama, i to provedbom mjera koje uključuju prethodnu razmjenu informacija, uzajamno priznavanje ovlaštenih gospodarskih subjekata na temelju zasluga te pojačanu suradnju u razvoju njihovih jedinstvenih nacionalnih sučelja i bržu provedbu pravne stečevine o neizravnom oporezivanju;
- (iii) sudjelovanje svih partnera sa zapadnog Balkana u *Konvenciji o zajedničkom provoznom postupku*.

i. ti sporazumi trebaju se temeljiti na postojećim odredbama sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju; ii. ti sporazumi nadopunili bi sporazume o stabilizaciji i pridruživanju i nadovezali se na dosadašnji rad na zajedničkom regionalnom tržištu, na kojem se partneri sa zapadnog Balkana međusobno integriraju u skladu s pravilima EU-a; iii. za to je potrebno pridruživanje postojećoj konvenciji. Od partnera sa zapadnog Balkana očekuje se da podrže sve zahtjeve iz regije.

⁸ Provedba prioritetnih mjera i drugih prijedloga iz Komunikacije podliježe odgovarajućim postupcima na temelju Ugovora o funkcioniranju Europske unije.

2. Slobodno kretanje usluga i radnika:

- (i) za usluge povezane s *e-trgovinom*, uključujući *usluge dostave paketa*⁹, *turističke usluge* i druge djelatnosti za koje je postignut dogovor u okviru zajedničkog regionalnog tržišta;
- (ii) *priznavanje vještina i kvalifikacija* između EU-a i zapadnog Balkana, uključujući stručne kvalifikacije. To će se temeljiti na četiri nova sporazuma o mobilnosti sklopljena u kontekstu zajedničkog regionalnog tržišta¹⁰ i ostvariti putem pojačane suradnje, razmjene informacija i korištenja alata za transparentnost, kao što je Europski kvalifikacijski okvir (EQF), radi bržeg i učinkovitijeg priznavanja vještina i kvalifikacija. To prije svega uključuje poticanje djelotvorne provedbe predstojeće preporuke Komisije o priznavanju kvalifikacija državljana trećih zemalja u pogledu zemalja zapadnog Balkana u državama članicama¹¹.

Kad je riječ o podtočki i., primijenile bi se postojeće pravne osnove sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, podložno ispunjavanju uvjeta koji se temelje na zaslugama, uključujući usklađivanje i provedbu relevantne pravne stečevine EU-a.

3. Pristup jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA):

Smanjenje troškova prekograničnih plaćanja u korist potrošača i poduzeća potaknut će prekograničnu trgovinu. U okviru rada na zajedničkom regionalnom tržištu zemlje zapadnog Balkana zajednički donose nacionalno zakonodavstvo koje Europsko platno vijeće zahtjeva za sudjelovanje u SEPA-i. Europska komisija **nastavit će pomagati zemljama zapadnog Balkana** da se usklade s relevantnim zakonodavstvom EU-a i pripreme zahtjeve za pristup SEPA-i.

4. Olakšavanje cestovnog prometa:

- (i) pružanje pomoći zemljama zapadnog Balkana u integraciji cestovnog prometa u regiji na temelju preuzimanja relevantne pravne stečevine EU-a;
- (ii) usporedan rad na odobravanju pristupa relevantnim informacijskim sustavima EU-a (IMI, ERRU) partnerima sa zapadnog Balkana i razmatranje daljnjeg olakšavanja prometa na bilateralnoj razini, na temelju zasebnog sporazuma koji će nadopuniti sporazume o stabilizaciji i pridruživanju.

Te dvije mjere trebale bi ubrzati preuzimanje pravne stečevine EU-a u području cestovnog prometa, biti vrlo korisne za gospodarstvo i postupno dovesti do dodatne integracije u području cestovnog prometa.

5. Integracija i dekarbonizacija energetske tržišta:

Ova mjera nadovezat će se na dosadašnji rad u okviru Energetske zajednice na integraciji regionalnog tržišta električne energije s tržištem EU-a, uz otvaranje mogućnosti za integraciju drugih energetske tržišta. Time će se uzeti u obzir potreba da se utvrdi cijena ugljika koja je jednakovrijedna onoj u sustavu EU-a za trgovanje emisijama ili da se primijeni mehanizam za

⁹ To se nadovezuje na postojeću inicijativu za usluge dostave paketa unutar CEFTA-e i u skladu je s Uredbom (EU) 2018/644 o uslugama prekogranične dostave paketa.

¹⁰ Priznavanje stručnih kvalifikacija doktora medicine, doktora dentalne medicine i arhitekata u kontekstu CEFTA-e; priznavanje visokoškolskih kvalifikacija; uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija za medicinske sestre, veterinare, farmaceute i primalje; sloboda kretanja s osobnim iskaznicama na zapadnom Balkanu.

¹¹ Donošenje predviđeno za 15. studenog 2023.

ugljičnu prilagodbu na granicama kako bi se omogućilo daljnje povezivanje tržišta električne energije od 2030. nadalje.

To će se postići provedbom postojećeg Ugovora o Energetskoj zajednici.

6. Jedinstveno digitalno tržište:

- (i) proširenje pokrivenosti aktualnog *dobrovoljnog sporazuma o roamingu* među telekomunikacijskim operaterima¹²; to bi bio preliminarni korak dok se ne ostvari mjera iz podtočke ii.;
- (ii) pružanje pravne sigurnosti korisnicima i operaterima koji ispituju rješenja za dugoročan dogovor o roamingu kako bi se zapadni Balkan uključio u područje „u roamingu kao kod kuće” u EU-u, uz potpuno poštovanje međunarodnih trgovinskih obveza Europske unije;
- (iii) proširenje pravila EU-a o rješavanju pitanja neopravdanog geografskog blokiranja i drugih oblika diskriminacije (na temelju državljanstva, mjesta boravišta ili mjesta poslovnog nastana korisnika) na zapadni Balkan;
- (iv) uključivanje zemalja iz regije u EU-ov sustav *usluga povjerenja* nakon što nacionalno zakonodavstvo usklade s elektroničkom identifikacijom, autentifikacijom i uslugama povjerenja (eIDAS); kao međukorak uvest će se regionalna lisnica za digitalni identitet („balkanska lisnica za digitalni identitet”), koja će biti usklađena s europskom lisnicom i temeljiti se na istim tehničkim specifikacijama;
- (v) jačanje *veza u području kibernetičke sigurnosti* tako da se zemljama zapadnog Balkana omogući da se pridruže stupu programa Digitalna Europa koji se odnosi na kibernetičku sigurnost, pri čemu bi prvi korak bio njihov pristup kibersigurnosnoj pričuvu u okviru Akta o kibersolidarnosti¹³; promicanje cjelovite provedbe EU-ova paketa instrumenata za kibernetičku sigurnost 5G mreža među svim partnerima sa zapadnog Balkana;
- (vi) jačanje prekogranične *interoperabilnosti* putem nacionalnih okvira za interoperabilnost koji su u potpunosti usklađeni s Europskim okvirom za interoperabilnost, kao temelj za interoperabilne digitalne javne usluge prilagođene korisnicima.

Podtočka i. temelji se na postojećim dobrovoljnim aranžmanima, a za podtočke od ii. do iv. potrebno je održivo pravno rješenje (npr. izmjenom sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju). Za podtočku v. bit će potrebno izmijeniti postojeći sporazum o pridruživanju programu Digitalna Europa.

7. Integracija u industrijske lance opskrbe:

- (i) uspostava strateških partnerstava za održive lance vrijednosti sirovina nakon što se utvrde konkretni zajednički industrijski projekti;
- (ii) razvoj strateških partnerstava za sigurnost opskrbe ključnim lijekovima.

Uspostava strateških partnerstava za održive lance vrijednosti sirovina temeljit će se na: utvrđivanju i provedbi zajedničkih projekata u području održivih sirovina i baterija koji obuhvaćaju sve faze odgovarajućih lanaca vrijednosti, tj. istraživanje, vađenje, obradu/proizvodnju i recikliranje, pružanju potpore poduzećima/organizacijama sa zapadnog Balkana u pridruživanju europskom savezu za sirovine i europskom savezu za baterije¹⁴, kao i tješnjoj suradnji u području istraživanja i inovacija te izgradnji kapaciteta, npr. tako da se zemljama zapadnog Balkana omogući pristup Akademiji za vještine europskog saveza za baterije

¹² <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-12/eu-wb-roaming-declaration.pdf>

¹³ Akt o kibersolidarnosti prijedlog je Komisije koji su zakonodavci još nisu donijeli.

¹⁴ Ta dva saveza koordiniraju dvije zajednice znanja i inovacija (ZZI) Europskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT).

i Akademiji za sirovine iii. proširenje EU-ovih međunarodnih strateških partnerstava za proizvodnju ključnih lijekova i aktivnih farmaceutskih sastojaka.

Ta prioritetna područja utvrđena su na temelju savjetovanja s dionicima iz regije¹⁵ i izravno su povezana s tekućim radom na provedbi zajedničkog regionalnog tržišta.

Komisija namjerava predložiti izmjene sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju radi uvođenja mehanizma koji bi tijelima uspostavljenima na temelju tih sporazuma omogućio da prošire prava i obveze pravne stečevine EU-a na zapadni Balkan, nakon što se za to ispune uvjeti. Mehanizam bi tim tijelima omogućio da donesu priloge s popisom propisa povezanih s jedinstvenim tržištem („pravna stečevina”) u posebnim područjima koji bi se prenijeli u domaće zakonodavstvo, kao i pravila o praćenju. Nakon što Komisija utvrdi da je postignuta usklađenost s pravnom stečevinom i da se pravila djelotvorno provode te da ravnopravni uvjeti na jedinstvenom tržištu EU-a nisu znatno ugroženi (npr. postoji dovoljan stupanj kontrole u području protumonopolske politike, koncentracija i državne potpore, ovisno o slučaju), tijela uspostavljena na temelju SSP-a mogla bi donijeti odluku o odobravanju uzajamnog tretmana unutarnjeg tržišta u relevantnom području. Uz pristup jedinstvenom tržištu, preuzimanje i provedba pravne stečevine na taj način pozitivno bi utjecali i na proces pristupanja.

Takav pristup omogućio bi da se sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju postupno prošire na posebna područja pravne stečevine, posebno ona povezana s jedinstvenim tržištem, kao što su sanitarne i fitosanitarne mjere te prava intelektualnog vlasništva. Kad se razmatra koje sektore treba uključiti, prednost bi trebalo dati područjima u kojima su poduzete bitne mjere u okviru zajedničkog regionalnog tržišta.

Osim toga, kako bi se izravno doprinijelo provedbi sedam prioriteta mjera i općenito iskoristio njihov pun potencijal, Europska komisija predlaže niz dopunskih mjera.

Sve zemlje zapadnog Balkana trebale bi sudjelovati barem u relevantnim programima EU-a, prije svega u Programu jedinstvenog tržišta, programima Carina i Fiscalis, programima Digitalna Europa i Obzor Europa (uključujući razmatranje proširenja misije za klimatski neutralne i pametne gradove i misije za obnovu naših oceana i voda na druge zemlje). Poticati će se što veće sudjelovanje u stručnim skupinama pod vodstvom Komisije, u skladu s pravilima EU-a, jer one uvelike doprinose stjecanju praktičnog znanja o djelotvornoj provedbi pravne stečevine. Zemlje zapadnog Balkana mogle bi imati koristi od mjera predviđenih u Komunikaciji Komisije „Jačanje europskog administrativnog prostora (ComPact)” za poboljšanje javnih uprava.

Jačanje infrastrukturnih veza s EU-om povećat će potencijal za daljnju integraciju zapadnog Balkana u relevantne dijelove jedinstvenog tržišta. Iz Okvira za ulaganja na zapadnom Balkanu (WBIF) pružit će se dodatna potpora za uvođenje infrastrukture utvrđene u Gospodarskom i investicijskom planu¹⁶, koja je potrebna za provedbu strategije Global Gateway na zapadnom Balkanu i usko povezana s transeuropskim mrežama. Za to će najvažnija biti provedba pojedinačnih programa reformi (vidjeti točku 3. u nastavku). Nastavit će se raditi i na razvoju transeuropske prometne mreže (TEN-T) radi poboljšanja povezivosti između zapadnog Balkana i EU-a, podupiranja integracije u jedinstveno tržište EU-a i promicanja održivijeg prometnog sustava.

2) Poticanje regionalne gospodarske integracije djelovanjem zajedničkog regionalnog tržišta

¹⁵ Provedena su savjetovanja na političkoj i stručnoj razini s nizom dionika. S nacionalnim upravama održane su tehničke rasprave, s poduzećima iz regije provedeno je savjetovanje u obliku dijaloga s Komorskim investicijskim forumom zemalja zapadnog Balkana, a provedena su i savjetovanja s regionalnim organizacijama, CEFTA-om, Vijećem za regionalnu suradnju, Prometnom zajednicom i Energetskom zajednicom.

¹⁶ Gospodarski i investicijski plan https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_20_1811

Regija zapadnog Balkana suočava se s velikim gospodarskim problemima jer nije dovoljno privlačna ulagačima zbog malih rascjepkanih tržišta, kao i visokih stopa iseljavanja koje su posljedica ograničenih opcija koje se pružaju građanima. Na sastanku na vrhu Berlinskog procesa 2020. regija je odlučila da će integracija na regionalnoj razini, u okviru zajedničkog regionalnog tržišta, biti jedna od glavnih mjera za rješavanje tih problema.

U akcijskom planu za zajedničko regionalno tržište¹⁷ utvrđen je opsežan program mjera, koji se temelji na pravilima i standardima EU-a, za uvođenje četiri slobode kretanja na zapadnom Balkanu: slobode kretanja robe, određenih usluga, kapitala i radnika. To je popraćeno zelenim programom te digitalnim i inovacijskim programom za regiju. Iako je tehnički rad započeo, većina rezultata još nije vidljiva, dijelom zbog političkih blokada u donošenju odluka, a dijelom zbog tempa provedbe, koji se mora znatno ubrzati.

Razvoj zajedničkog regionalnog tržišta važan je iz dva razloga. Prvo, zato što je ono ključno za iskorištavanje gospodarskog potencijala regije, otvaranje mogućnosti za lokalna poduzeća i radnike te kako bi zapadni Balkan postao privlačniji europskim ulagačima. Procjenjuje se da bi zahvaljujući zajedničkom regionalnom tržištu gospodarstva zemalja u regiji mogla porasti za 10 %¹⁸. Drugo, zato što se zajedničko regionalno tržište temelji na donošenju i provedbi standarda EU-a.

Stoga ono predstavlja bitan korak prema jedinstvenom tržištu EU-a u mnogim sektorima, kao i mehanizam za ostvarenje napretka u pristupnim pregovorima, a istodobno omogućuje brzo ostvarivanje gospodarskih koristi. Snažnija gospodarska integracija s EU-om usko je povezana s izgradnjom zajedničkog regionalnog tržišta. U okviru ovog plana rasta zemlje zapadnog Balkana **pozivaju se da se ponovno obvežu na potpunu provedbu akcijskog plana za zajedničko regionalno tržište.**

EU će pružiti brojne mogućnosti za integraciju u jedinstveno tržište EU-a samo ako regija ostvari regionalnu gospodarsku integraciju. Partneri koji nisu u potpunosti predani zajedničkom regionalnom tržištu ili koče provedbu akcijskog plana za zajedničko regionalno tržište ne mogu očekivati da će ostvariti koristi od plana rasta u smislu prilika za integraciju s jedinstvenim tržištem (1. stup).

Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini¹⁹ glavni je mehanizam za upravljanje zajedničkim regionalnim tržištem. Stoga on mora učinkovito funkcionirati. Zato se mora ubrzati rad koji je u tijeku, posebno u sljedećim područjima:

- olakšavanje trgovine povećanim priznavanjem standarda i certificiranjem u regiji (na temelju pravila EU-a),
- ublažavanje negativnog učinka carinskih mjera,
- otvaranje uslužnog sektora, posebno novog područja e-trgovine i
- olakšavanje kretanja radnika uzajamnim priznavanjem visokoškolskih i stručnih kvalifikacija.

Jedna od uspješnih inicijativa zajedničkog regionalnog tržišta uspostava je zelenih traka na granicama unutar regije. Zahvaljujući razmjeni carinskih podataka prije nego što roba stigne na granične prijelaze vrijeme provoza robe znatno je smanjeno. Procjenjuje se da je smanjenje vremena čekanja za tri sata jednako smanjenju carina za 2 %²⁰. Nakon što su uspješno uvedene u regiji, zelene trake (koprne granice), kao i plave trake (morske granice) uvedene su između regije i nekih država članica EU-a. Taj primjer pokazuje kako produblјivanje carinske suradnje može potaknuti gospodarsku aktivnost između regije i EU-a.

¹⁷ Zajedničko regionalno tržište https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/policy-highlights/common-regional-market_en#:~:text=The%20Common%20Regional%20Market%20action,1%25%20of%20the%20region's%20GDP.

¹⁸ Vidjeti bilješku 4.

¹⁹ Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (CEFTA) iz 2006. okuplja šest zemalja zapadnog Balkana i Moldovu u regionalno trgovinsko područje s ciljem liberalizacije trgovine robom i uslugama u regiji. Rad CEFTA-e uključen je 2020. u akcijski plan za zajedničko regionalno tržište.

²⁰ Vidjeti bilješku 4.

U okviru zajedničkog regionalnog tržišta brojna su područja u kojima bi trebalo ostvariti napredak kako bi se mogla postići bolja integracija s jedinstvenim tržištem. To uključuje sudjelovanje regije u sustavima EU-a za zaštitu potrošača i nadzor tržišta, uzajamno priznavanje visokoškolskih i stručnih kvalifikacija te sudjelovanje svih partnera iz regije u Europskom odboru za normizaciju (CEN) i Europskom odboru za elektrotehničku normizaciju (CENELEC). Da bi se to postiglo, trebaju se uspostaviti potrebne institucije i postupci, primjerice akademija za jedinstveno tržište, kako bi se osigurala potpuna usklađenost nacionalnih sustava s EU-om.

Prije isteka aktualnog akcijskog plana za zajedničko regionalno tržište 2024. mora se izraditi ambiciozan plan koji će ga naslijediti. Taj novi akcijski plan trebao bi uključivati mogućnosti koje se nude u ovom planu rasta i biti potpuno u skladu sa zelenim programom te digitalnim i inovacijskim programom za regiju. Kako bi zajedničko regionalno tržište bilo otporno na promjene u budućnosti i spremno za mehanizam za ugljičnu prilagodbu na granicama, akcijski plan trebao bi sadržavati elemente potrebne da zapadni Balkan ostvari napredak u pogledu dekarbonizacije.

3) Ubrzavanje temeljnih reformi

Iskustvo stečeno uzastopnim krugovima proširenja pokazalo je da bolja integracija s jedinstvenim tržištem EU-a i ciljana financijska potpora nisu dovoljne za ubrzanje socioekonomske konvergencije. Za dugoročno održiv uspjeh potrebne su sveobuhvatne reforme, uključujući one iz poglavlja o temeljnim pitanjima. One su važne kako bi zemlje kandidatkinje mogle napredovati na putu prema članstvu u EU-u i kako bi se njihova gospodarstva mogla nositi s pritiskom konkurentnog jedinstvenog tržišta, kao i za izgradnju konkurentnih i održivih poduzeća radi privlačenja privatnih ulaganja. Ubrzavanjem temeljnih reformi istovremeno će se ubrzati proces pristupanja zemalja EU-u.

U okviru ovog plana rasta svaki partner sa zapadnog Balkana bit će pozvan da izradi **program reformi** na temelju postojećih preporuka, među ostalim onih iz godišnjeg paketa mjera za proširenje i zaključaka gospodarskog i financijskog dijaloga, u skladu s programima gospodarskih reformi zemalja. Komisija će provesti savjetovanja o tim programima reformi te ih ocijeniti i donijeti.

U programu reformi utvrdit će se ograničen skup prioriternih reformi, raščlanjen na kvalitativne i kvantitativne korake. Ti koraci služit će kao **uvjeti plaćanja**, odnosno nakon ostvarenja pojedinog koraka dodijelit će se sredstva iz novog instrumenta za reforme i rast u skladu s unaprijed utvrđenim rokovima. Uvjeti plaćanja bit će **povezani s posebnim socioekonomskim reformama** kako bi se ostvario nacionalni i regionalni potencijal za rast, kao i s **posebnim reformama povezanim s temeljnim pitanjima procesa proširenja**, uključujući vladavinu prava, demokraciju i poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Makrofinancijska stabilnost, dobro upravljanje javnim financijama, transparentnost i nadzor nad proračunom opći su uvjeti koji se moraju ispuniti da bi se dobila financijska sredstva. Još jedan preduvjet trebao bi biti da Srbija i Kosovo konstruktivno porade na normalizaciji svojeg odnosa kako bi mogle potpuno provesti sve svoje obveze koje proizlaze iz Sporazuma o putu prema normalizaciji i njegova Priloga o provedbi te svih prethodnih sporazuma o dijalogu te da sudjeluju u pregovorima o sveobuhvatnom sporazumu o normalizaciji odnosa. Isplate neće biti uvjetovane uvođenjem predloženih izmjena sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (tj. provedbom sedam prioriternih mjera).

Program reformi bit će ključan element plana rasta: provedba programa bit će obavezan preduvjet za potpuno iskorištavanje prednosti koje nudi jedinstveno tržište, dobivanje sredstava iz novog instrumenta za reforme i rast, kao i za približavanje zemalja ispunjavanju kriterija za članstvo u EU-u.

4) Poticanje konvergencije povećavanjem financijske pomoći: novi instrument za reforme i rast za zapadni Balkan

Novi instrument za reforme i rast (dalje u tekstu „instrument”) za zapadni Balkan bit će ključan u provedbi novog plana rasta i njegovih četiriju stupova zahvaljujući **znatno povećanoj financijskoj**

pomoći. Plaćanja će podlijegati strogim uvjetima povezanim s ključnim reformama utvrđenima u programu reformi.

Predloženim instrumentom obuhvatit će se razdoblje 2024. – 2027. Financijska potpora iz instrumenta pružat će se u obliku **bespovratne potpore** (u iznosu do 2 milijarde EUR) i **zajmova** (u iznosu do 4 milijarde EUR) izravnim uplatama u nacionalni proračun ili kao financiranje kapitalnih ulaganja putem Okvira za ulaganja na zapadnom Balkanu.

To će biti središnji instrument plana rasta, kojim će se znatno povećati financijska pomoć na temelju ambicioznog plana reformi s težištem na nužnim socioekonomskim reformama u kombinaciji s temeljnim reformama, među ostalim povezanim s vladavinom prava i temeljnim pravima. Isplata sredstava bit će strogo uvjetovana provedbom ključnih reformi, pri čemu će se uzimati u obzir preporuke iz posljednjeg Komisijina paketa za proširenje²¹. Takav pristup zahtijeva potpuno novi model koji se razlikuje od trenutno dostupnih instrumenata vanjske pomoći. Takvi strogi *ex ante* uvjeti i predloženi model nisu mogući u okviru postojećeg Instrumenta pretprijetne pomoći (IPA III). Uvjeti plaćanja ujedno će nadopunjavati druge oblike bilateralne potpore za zapadni Balkan koja se pruža putem drugih instrumenata EU-a.

Financijski učinak instrumenta, u kombinaciji sa sredstvima koja su još uvijek dostupna u okviru instrumenta IPA III za ostatak VFO-a za razdoblje 2021. – 2027., omogućit će da zapadni Balkan dobije približno isti iznos potpore po stanovniku kao i EU u okviru kohezijske politike. Tim dosad najvećim povećanjem proračuna odgovorilo bi se na sve snažniju potrebu regije za jačom socioekonomskom konvergencijom; ujedno bi se regiji još jasnije dalo do znanja da se koristi bolje integracije s EU-om mogu osjetiti i prije pristupanja. Dugoročni je cilj pomoći regiji da do 2030. ostvari pun potencijal u smislu kapaciteta za gospodarski i društveni razvoj u odnosu na države članice EU-a.

Instrument je osmišljen tako da bude fleksibilan te prilagođen cilju ubrzanja temeljnih socioekonomskih reformi i približavanja regije EU-u, a istodobno osigurava predvidljivost, transparentnost, vidljivost i odgovornost korištenja sredstava.

Novi instrument i financijska pomoć koja se trenutno pruža u okviru instrumenta IPA III **nadopunjavat će se** i međusobno jačati. Bit će komplementarni i programima suradnje Interrega u okviru kohezijske politike EU-a koji obuhvaćaju zapadni Balkan, prije svega kako bi se uklonile pravne i administrativne prepreke prekograničnoj suradnji. Posebne reforme iz programa reformi omogućit će da se stvore potrebni uvjeti kako bi se u potpunosti iskoristio učinak znatne financijske pomoći u okviru tog novog instrumenta i instrumenta IPA III.

ZAKLJUČAK

Kao odgovor na dosad nezabilježene izazove s kojima se suočava zapadni Balkan, koji su nastali zbog potrebe za oživljavanjem gospodarstava nakon pandemije bolesti COVID-19 i zbog posljedica ruske agresije na Ukrajinu, Komisija predlaže da EU **toj regiji pruži odvažnu ponudu**. Riječ je o pružanju mogućnosti za **poticanje socioekonomske konvergencije i približavanje partnera sa zapadnog Balkana jedinstvenom tržištu EU-a u mnogim područjima, uz znatnu dodatnu financijsku potporu**. Time se žele u prvi plan staviti neke od prednosti koje se mogu iskoristiti u pretprijetnom razdoblju kako bi se izgradila stabilnija i otpornija gospodarstva te pružale svakodnevne koristi za poduzeća, radnike i potrošače. Od toga će koristi imati i cijeli EU, zahvaljujući integraciji dobro pripremljenih i gospodarski razvijenih zemalja koje već prije pristupanja primjenjuju pravila i standarde EU-a.

Kako bi se iskoristio potencijal ovog plana rasta, **partneri sa zapadnog Balkana trebat će odgovoriti na tu ponudu odlučnim djelovanjem da bi mogli napredovati u provedbi programa unutarnjih reformi, kao i jačanju gospodarske integracije unutar regije**. Njihova nadležna tijela odgovorna su

²¹ Paket mjera za proširenje uključuje Komunikaciju o politici proširenja EU-a i popratna izvješća za pojedine zemlje.

za učinkovitu komunikaciju o planu rasta i njegovoj provedbi. Zapadni Balkan i EU trebali bi zajedno iskoristiti tu priliku kako bi ubrzali proces pristupanja.

Mjere za potporu integraciji s jedinstvenim tržištem EU-a

Poduzetništvo: prilike za poduzeća

- poticati inovacije, unaprijediti vrednovanje znanja i zaštititi ulaganja u nove proizvode uspostavom strukturirane mreže za suradnju među partnerima sa zapadnog Balkana radi usklađene primjene prava intelektualnog vlasništva;
- poticati razvoj poljoprivredno-prehrambene industrije, uključujući ribarstvo i akvakulturu, u skladu sa standardima EU-a; poticati trgovinu poljoprivrednim proizvodima prihvaćanjem kriznih planova zapadnog Balkana za voće i povrće te planova zemljišta koji se temelje na žitaricama, koje su već odobrile stranke Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA);
- poticati inovacije i. uspostavom **posebnog akceleratora Europskog vijeća za inovacije (EIC)** za zapadni Balkan, kako bi se poduzećima koja se bave inovacijama u području duboke tehnologije pomoglo da razviju svoj pun potencijal uz pomoć konkretnih ideja i planova ulaganja te ii. podupiranjem i usavršavanjem inovatora i poduzetnika putem aktivnosti Europskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT) i njegovih zajednica znanja i inovacija;
- ubrzati prenošenje i unapređenje tehnoloških i socijalnih inovacijskih rješenja za izgradnju klimatski neutralnih i pametnih gradova.

Približavanje EU-u: prilike za pripremu za jedinstveno tržište

- uspostaviti **akademiju za jedinstveno tržište**, program za izgradnju kapaciteta osmišljen kako bi se omogućilo da kvalitetna infrastruktura na zapadnom Balkanu funkcioniра jednako dobro kao i infrastruktura EU-a, kako bi se brže postiglo slobodno kretanje robe. Prvo će se raditi na normama, certificiranju i ocjenjivanju sukladnosti;
- promicati **punopravno članstvo i sudjelovanje partnera sa zapadnog Balkana u CEN-u i CENELEC-u, kad je to moguće.**

Povezivanje i modernizacija: prilike za digitalni razvoj

- **postići veću otpornost regije zapadnog Balkana na kibernetičke napade i zajednički se boriti protiv kibernetičkog kriminaliteta**, među ostalim većim sudjelovanjem u osposobljavanju i događanjima koja organizira Agencija EU-a za kibersigurnost (ENISA);
- odobriti pun pristup Zajedničkom poduzeću za europsko računalstvo visokih performansi (HPC);
- pridružiti se **Akademiji za interoperabilnu Europu** kako bi se poboljšale napredne digitalne vještine u javnim upravama u području interoperabilnosti;
- podupirati uvođenje **sigurne međunarodne povezivosti i infrastrukture 5G mreže** putem projekata ulaganja u okviru WBIF-a, u skladu s EU-ovim paketom instrumenata za kibernetičku sigurnost 5G mreža. 5G mreže omogućit će digitalnu transformaciju u regiji;
- ubrzati digitalnu tranziciju MSP-ova i novoosnovanih poduzeća sudjelovanjem u programu Digitalna Europa, kao i u mreži europskih centara za digitalne inovacije, koji podupiru poduzeća i javni sektor u dvostrukoj (zelenoj i digitalnoj) tranziciji;
- uspostaviti dijalog o umjetnoj inteligenciji, uključujući glavne inicijative kao što su modeli umjetne inteligencije. U prvom planu će biti generativna umjetna inteligencija, a posebno veliki jezični modeli.

Prekvalifikacija i usavršavanje: prilike za zapošljavanje i osposobljavanje

- **proširiti članstvo u Europassu** na sve zemlje zapadnog Balkana, tako da se tražiteljima zaposlenja pomogne da poduzmu sljedeći korak u karijeri i iskoriste nove mogućnosti te **potaknuti njihovo sudjelovanje u savjetodavnoj skupini za Europski kvalifikacijski okvir**, čime će se olakšati transparentnost vještina i kvalifikacija;
- razmotriti sudjelovanje u nekim aktivnostima europske mreže **javnih službi za zapošljavanje** i suradnju s tom mrežom²² u jačanju kapaciteta javnih službi za zapošljavanje na zapadnom Balkanu;
- stvoriti sigurnija radna okruženja izgradnjom kapaciteta u inspektoratima rada na zapadnom Balkanu;
- **intenzivnije sudjelovati u Europskoj godini vještina i Paktu za vještine** radi promicanja prekvalifikacija i usavršavanja, pri čemu bi skupina nacionalnih koordinatora djelovala kao platforma za komunikaciju o politikama o vještinama;
- poticati suradnju u području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, posebno u vezi s naukovanjem i učenjem kroz rad u okviru **Europskog saveza za naukovanje**;
- nastaviti poticati sudjelovanje svih zemalja zapadnog Balkana u tematskom području **Zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) Europskog socijalnog fonda plus (ESF+)**.

Vrijeme za mlade generacije: mogućnosti za mlade

- **mladima olakšati studiranje u inozemstvu** jednostavnijim priznavanjem visokoškolskih kvalifikacija i razdoblja mobilnosti;
- poboljšati pristup kvalitetnom obrazovanju i ukloniti prepreke učenju, raditi na **potpunom sudjelovanju** partnera sa zapadnog Balkana u **europskom prostoru obrazovanja** i poticati transnacionalnu suradnju među visokim učilištima;

Širenje vidika: prilike za turizam, putovanja, prijevoz i kulturne aktivnosti

- zajednički raditi na promicanju Europe kao turističke destinacije u trećim zemljama tako da svi partneri sa zapadnog Balkana postanu **punopravni članovi u Europskoj putničkoj komisiji**;
- promatrači u **podatkovnom prostoru za turizam**: pružati informacije potrebne za poboljšanje planiranja u turizmu;
- uspostaviti **partnerstva za traženje talenata u području turizma** između zemalja EU-a i zapadnog Balkana kako bi se povećala i poboljšala turistička ponuda. Povećati sudjelovanje svih partnera sa zapadnog Balkana u programu Kreativna Europa kako bi se povećala uloga kulturnih i kreativnih sektora u gospodarstvu.

Bezbriznost: zaštita potrošača

- tijelima za nadzor tržišta sa zapadnog Balkana omogućiti pristup **alatu za internetski nadzor „Webcrawler”**, koji detektira proizvode koji su prijavljeni kao opasni u sustavu Safety Gate;

²² U skladu s uvjetima utvrđenima u Odluci br. 573/2014/EU Europskog parlamenta i Vijeća o pojačanoj suradnji između javnih službi za zapošljavanje (JSZ-ova), a posebno za zemlje koje su se pridružile tematskom području Zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) Europskog socijalnog fonda plus (ESF+).

- omogućiti **pristup nekim javnim informacijama** u sustavu Safety Gate, a dugoročno razmjenjivati odabrane informacije o sigurnosti proizvoda koje nisu namijenjene javnosti i poduzetim mjerama;
- odobriti pristup²³ odabranim elementima Akademije za e-izvršavanje.

²³ U mjeri u kojoj postoje zaštitne mjere koje omogućuju postupanje s informacijama u skladu sa zahtjevima prava EU-a.